سخن سردبیر
مجله دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان
دوره ۲۵، مرداد ۱۴۰۵، ۴۴۴-۴۴۳

آیا استفاده از هوش مصنوعی مولد، پارادوکس جدیدی در علم پدید آورده است؟

محسن رضائیان[۱]

در شماره‌های پیشین مجله دانشگاه و از زوایای مختلف، درباره ورود هوش مصنوعی مولد به پژوهش و نشریات علمی، چند سخن سردبیری را منتشر نمودیم. در یکی از آن‌ها، درباره ضرورت اعلام نحوه استفاده از هوش مصنوعی مولد به سردبیر مجله، سخن گفتیم (۱). در مقاله‌ای دیگر، به محدودیت‌های استفاده از هوش مصنوعی مولد در نگارش مقالات علمی، از جمله احتمال تولید منابع جعلی و گرایش به سمت متون غربی، پرداختیم (۲).

سپس، مسئله نویسندگی و مسئولیت‌های پیچیده‌ای را که استفاده از هوش مصنوعی در نگارش علمی ایجاد می‌کند، مورد بحث قرار دادیم (۳) و در ادامه، به این نکته اشاره کردیم که عدم استفاده مسئولانه از این ابزار، ممکن است به نگارش مقالاتی با کیفیت پایین بیانجامد (۴). به همین خاطر و در آخرین مقاله، به معرفی بیانیه گزارش‌دهی برای استفاده از ابزارهای هوش مصنوعی مولد در تحقیقات پزشکی، پرداختیم (۵).

در سخن سردبیری حاضر قصد داریم به سه پرسش مهم و وابسته به یک‌دیگر، پاسخ دهیم. نخست این‌که، آیا همه پژوهش‌گران، فرصت‌های یکسانی برای استفاده از هوش مصنوعی مولد در اختیار دارند؟ و اگر چنین باشد، سؤال دوم آن است که آیا آن‌ها، به شکل یکسانی از این فرصت‌ها استفاده خواهند کرد؟ و اما اگر پاسخ به هر دو سؤال فوق منفی باشد، آن‌گاه سؤال سوم مطرح می‌شود که نتایج احتمالی این تفاوت‌ها برای آینده علم، چه خواهد بود؟

در پاسخ به سؤال اول، می‌دانیم که همه پژوهش‌گران، به ابزارهای یکسانی از هوش مصنوعی مولد، دسترسی ندارند. برخی، از نسخه‌های رایگان استفاده می‌کنند و برخی، به نسخه‌های پیشرفته‌تر و هزینه بر، دسترسی دارند. پاره‌ای از افراد نیز به ابزارهای تخصصی جست‌وجوی علمی، تحلیل داده، کدنویسی، تولید تصویر و مدیریت منابع دسترسی دارند و سایرین، از چنین امکاناتی محروم‌اند.

اما مسئله، فقط دسترسی نیست. توانایی استفاده از ابزار نیز اهمیت دارد و این همان پاسخی است که می‌توان به سؤال دوم داد. دو پژوهش‌گر ممکن است به یک سامانه هوش مصنوعی مولد دسترسی داشته باشند، اما یکی از آن‌ها بداند چگونه مسئله را دقیق تعریف کند، پرسش مناسب بسازد، خروجی‌های مختلف را با یک‌دیگر مقایسه کند، خطاهای احتمالی را تشخیص دهد و پاسخ‌های تولید شده را با منابع معتبر تطبیق دهد؛ در حالی که دیگری صرفاً از نخستین پاسخ ارائه شده استفاده کند.

از همین رو، در پاسخ به سؤال سوم باید از خود بپرسیم که نتیجه این تفاوت‌ها، چه خواهد شد؟ اگر یک پژوهش‌گر به ابزار بهتری دسترسی داشته باشد، پرامپت‌نویسی را بهتر بداند، یا بتواند از ابزارهای هوش مصنوعی مولد برای تحلیل داده، جست‌وجوی منابع و

۱- استاد گروه آموزشی اپیدمیولوژی و آمار زیستی، دانشکده بهداشت، مرکز تحقیقات محیط کار، دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان، رفسنجان، ایران
کد پستی: ۷۷۱۸۱۷۵۹۱۱، تلفن: ۳۱۳۱۵۲۴۳-۰۳۴، پست الکترونیکی: moeygmr2@yahoo.co.uk، ارکید: 0000-0003-3070-0166

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-07]

[DOI: doi: 10.66224/jrums.25.5.443]

آماده‌سازی اولیه مقاله به شکل مؤثرتری استفاده کند، این تفاوت کوچک احتمالاً می‌تواند به تولید علمی بیشتری منجر شود. تولید علمی بیشتر ممکن است به استناد بیشتر، اعتبار بیشتر و موفقیت بیشتر در دریافت بودجه‌های پژوهشی منجر گردد و این فرصت‌های پی در پی، به نوبه خود، امکان دسترسی به ابزارهای بهتر و استفاده مؤثرتر از ابزارهای هوش مصنوعی مولد را افزایش دهد. بدین ترتیب، یک تفاوت کوچک اولیه احتمالاً می‌تواند به‌تدریج، به تفاوتی بزرگ‌تر تبدیل شود.

یافته‌های جدید منتشر شده در مجله Nature نکات در خور توجهی را در این رابطه نشان می‌دهد. در این مطالعه و با بهره‌گیری از مجموعه داده‌های مشتمل بر بیش از چهل میلیون مقاله پژوهشی در حوزه علوم طبیعی و با یک متدولوژی منحصر به فرد، محققین نشان دادند: دانشمندانی که در پژوهش‌های مبتنی بر هوش مصنوعی فعالیت می‌کنند، در مقایسه با سایرین، حدود سه برابر بیشتر مقاله منتشر می‌کنند، نزدیک به پنج برابر، استناد بیشتری دریافت می‌کنند و حدود یکسال و نیم زودتر، به جایگاه سرپرستی پروژه‌های پژوهشی می‌رسند (۶).

اما آیا این تفاوت‌ها، برای آینده علم خوب است؟ و اینجاست که باید پاسخ خود به پرسش سوم را کامل کنیم. متأسفانه، نتایج همین مطالعه منتشر شده در مجله Nature همچنین، نشان می‌دهد که به‌کارگیری هوش مصنوعی مولد، احتمالاً می‌تواند حجم کلی موضوعات علمی مورد مطالعه را در حدود پنج درصد و تعامل میان دانشمندان را تا حدود ۲۲ درصد کاهش دهد. در نتیجه، استفاده از هوش مصنوعی مولد در علم، احتمالاً می‌تواند با نوعی پارادوکس همراه باشد: گسترش دامنه تأثیرگذاری دانشمندانی که از هوش مصنوعی مولد استفاده می‌نمایند در کنار انقباض گستره علم (۶). ما به این موضوع بسیار مهم و چگونگی مقابله با آن در سخنان سردبیری آینده، باز هم، خواهیم پرداخت.

ارجاع: رضائیان م. آیا استفاده از هوش مصنوعی مولد، پارادوکس جدیدی در علم پدید آورده است؟ *مجله دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان*، سال ۱۴۰۵، دوره ۲۵ شماره۵، صفحات: ۴۴۴-۴۴۳.

References

1. Rezaeian M. How to Communicate the Use of Generative Artificial Intelligence to the Editor? *J Rafsanjan Univ Med Sci* 2025; 24 (8): 673-4.
2. Rezaeian M. Limitations of Using Generative Artificial Intelligence in Writing Scientific Articles: Use of Fake Citations and Tendency Towards Western Texts. *J Rafsanjan Univ Med Sci* 2025; 24 (9): 773-4
3. Rezaeian M. Limitations of Using Artificial Intelligence in Writing Scientific Articles: Complex Considerations in Authorship. *J Rafsanjan Univ Med Sci* 2026; 24 (10): 887-8.
4. Rezaeian M. Limitations of Using Generative Artificial Intelligence in Writing Scientific Articles: Producing Low-Quality Manuscripts. *J Rafsanjan Univ Med Sci* 2026; 25 (2): 101-02.
5. Rezaeian M. An Introduction to the GAMER Statement. *J Rafsanjan Univ Med Sci* 2026; 25 (3): 207-8.
6. Hao Q, Xu F, Li Y, Evans J. Artificial intelligence tools expand scientists' impact but contract science's focus. *Nature* 2026; 649(8099): 1237-43.

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-07]

[DOI: doi: 10.66224/jrums.25.5.443]

CCBY-NC.4.0 DEED